

УДК 372.881.1

Вікторія Лучкевич

**КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ:
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС**

Стаття присвячена вивченню та аналізу методик навчання іноземних мов, які активно розвивалися з середини ХХ ст. З'ясовано, що всі вони орієнтувалися на пошуки раціонального методу навчання. Показано негативні й позитивні сторони методів навчання, які за певних умов можуть мати об'єктивну цінність у навчальному процесі. Виявлено передумови появи комунікативного підходу в педагогічній науці, який був спрямований на розвиток іншомовної комунікативної компетенції особистості відповідно до її соціальних потреб. Зроблено висновок про необхідність застосування комунікативного підходу як одного з найбільш ефективних способів оволодіння іноземною мовою.

Ключові слова: методика викладання іноземних мов, методи навчання, комунікативний підхід, іншомовна комунікативна компетенція.

Реалії сьогодення висувають перед педагогічною наукою і практикою нові вимоги та завдання щодо навчання іноземних мов. Стрімкий розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій, інтеграція нашої країни у європейський освітній та культурний простір, відкриття нових світових економічних ринків дають можливість особистості швидкого доступу та обміну будь-якою інформацією між носіями різних мов; налагодженню чисельних міжнародних контактів; навчання та працевлаштування за межами країни тощо. Відповідно оволодіння іноземною мовою у цьому контексті є не тільки звичайним накопиченням мовних знань, але й засвоєнням соціокультурних реалій країни, мова якої вивчається, умінням адекватно реагувати на питання та застосовувати набуті навички у конкретно визначеній ситуації.

На даному етапі реформування вітчизняної мовної освітньої системи спостерігається процес переходу від репродуктивного способу навчання (засвоєння готової інформації) до діяльнісно-орієнтованого підходу (формування системи компетенцій). Усе це дає змогу говорити про збільшення значення соціальної функції іноземної мови та необхідність більш детального висвітлення становлення та розвитку комунікативного підходу до вивчення іноземних мов як одного з найефективніших.

Теоретико-методологічною основою комунікативно-орієнтованого підходу до вивчення іноземних мов слугують дослідження відомих зарубіжних та вітчизняних лінгводидактів: О. Вовк, І. Зимньої, Н. Геза,

Є. Пассова [5], К. Пюрена, Дж. Річардса, О. Тарнопольського та ін. У методичних працях сучасних науковців (О. Бігич, Н. Бориско, С. Ніколаєвої, Т. Олійник, І. Тараненко) значну увагу приділено формуванню комунікативної компетенції учнів та студентів. Утім вивченню питання розвитку комунікативного підходу до навчання іноземних мов приділено недостатньо уваги. Зокрема С. Король, Н. Микитенко, Н. Склярєнко, Н. Улухіна, А. Щепилова, С. Шатілов [6] побіжно торкаються даного питання крізь призму аналізу методичних принципів навчання іноземних мов, різних сучасних методик та їх застосування у вищих та середніх навчальних закладах. Проте недостатнє історико-педагогічне вивчення окресленої проблеми спонукає до більш ґрунтовного її дослідження.

Метою статті є з'ясування передумов появи комунікативного підходу в педагогічній науці, вивчення та аналіз його ключових засад з метою використання переваг цього підходу у сучасній освітній практиці.

Перш за все необхідно звернути увагу на те, що у методичній науці поняття «підхід» та «метод» не є тотожними і мають певні відмінності у змістовому наповненні. «Підхід до навчання» тлумачиться як механізм реалізації головної мети навчання за допомогою певного методу і базується на трьох компонентах: дидактичному, лінгвістичному та психолінгвістичному [3, с. 19]. У свою чергу, під «методом навчання» розуміють спосіб, за допомогою якого здійснюється взаємодія вчителя й учнів, відбувається цілеспрямована реалізація процесу навчання з метою досягнення освітніх і виховних цілей.

Водночас між методом та підходом не існує чіткого розмежування, оскільки вони взаємозалежні та взаємодоповнюючі: комбінаторне використання кількох підходів може призвести до появи нового методу і навпаки – всебічне теоретичне вивчення певного методу може слугувати причиною розробки нових підходів до навчання [3, с. 45].

У повоєнний період, коли світова економіка, міжнародні відносини, наука і техніка почали інтенсивно розвиватися і, відповідно, освітні системи потребували реформування, виникла необхідність у перегляді основних методик та підходів до вивчення іноземних мов. Новітньою тогочасною методикою слід вважати аудіовізуальну, яка виникла у Франції і набула широкої популярності по всьому світі. Її представниками були відомі дидакти-розробники Р. Мішеа, П. Ріван, Ж. Гугінейм та ін. Головною метою цього методу було навчити учнів іноземної мови у короткий термін на базі розмовного лексико-граматичного мінімуму. Специфічною рисою його застосування було одночасне використання звуку та зображення. На думку авторів даної методики, вивчення типових мовленнєвих конструкцій, базової граматики і лексики, а також знання вербальних і невербальних поведінкових моделей носіїв мови сприятимуть легшому засвоєнню мови та розвитку мовленнєвих навичок [1, с. 296]. Слід наголосити, що у даній методиці було застосовано принципи мовного

випередження, глобальності, звуко-зорового синтезу.

На початку 70-х рр. минулого століття виникає популярна методика повної фізичної реакції, що полягає у використанні фізичних рухів у відповідь на питання, поставлене іноземною мовою. Тобто згідно цієї методики, розуміння мови передуює говорінню. Однак методика повної фізичної реакції потребує постійної концентрації та мотивації учнів і більше підходить для вивчення іноземної мови на початковому етапі.

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов почав інтенсивно досліджуватися у 70-х роках ХХ ст. Його розробку пов'язують з такими відомими дослідниками, як Г. Уїдоусан, У. Литлвуд (Англія), Г. Е. Піфо (Германія), Ю. І. Пассов (Росія) [6, с. 44]. Він виник на протигагу вищенаведеним методам, оскільки мав на меті навчання іноземної розмовної мови конкретної цільової аудиторії, передусім дорослої. Саме тому, у період свого становлення, отримав назву «підходу», бо не мав належного теоретико-методологічного підґрунтя. Як зазначає К. Пюрєн, вивчення іноземних мов до цього часу носило дизфункціональний характер, а комунікативний підхід спряв їх функціональному використанню [8, с. 148]. Для цього підходу характерним було використання рольових ігор, які відповідали комунікативним потребам цільової аудиторії.

На початковому етапі свого розвитку основним завданням комунікативного підходу було адаптуватися до мовленнєвих потреб кожної окремої цільової групи [7, с. 75]. Отримавши перші позитивні результати, розробники цього підходу почали більш детально досліджувати комунікативні потреби аудиторії. Укладаючи цілі курси, розробляючи адекватні мовленнєві ситуації відповідно до певних вікових особливостей, соціальних та професійних потреб.

Можемо констатувати, що в основу комунікативного підходу було покладено два принципи:

- усне спілкування під час навчальної діяльності, метою якого є спонукання до вирішення поставлених вчителем комунікативних завдань на основі вихідних полілогів;
- функціональне використання мови, що полягає у здатності самостійно вирішувати реальні комунікативні цілі відповідно до конкретних соціальних умов.

Таким чином, суть комунікативного підходу полягає в оволодінні учнями мовленнєвими уміннями і навичками для того, щоб зуміти їх практично застосувати в іншомовній комунікативній ситуації. У даному ракурсі граматична система мови вивчається у конкретній комунікативній ситуації разом із лексикою. Тому при комунікативному підході граматики не вивчається як набір правил та відомостей про систему мови, а як механізм, завдяки якому відбувається процес спілкування. Автоматизація ж граматичних навичок відбувається під час варіювання комунікативних

ситуацій. Відповідно вивчення граматичних явищ базується не на вивченні їх форми, а на змісті та функції у даній ситуації.

Упродовж кількох десятиліть ефективність застосування комунікативного підходу до навчання іноземних мов ретельно вивчався лінгводидактами та методистами різних країн: І. Григор'євою [2], Е. Лот, П. Мартінесом, Є. Пассовим, Р. Шмідтом, Є. Шубіним та ін. Вони теоретично обґрунтували мету, цілі, завдання комунікативного підходу, розробили та удосконалили принципи навчання, уклали повноцінні курси вивчення іноземних мов відповідно до комунікативних потреб певної аудиторії, випрацювали основні закономірності комунікативної діяльності згідно стратегії розвитку освітніх програм навчання іноземних мов.

На сучасному етапі, зміст комунікативного підходу до вивчення іноземних мов розглядається як систематизоване, логічно побудоване навчання, у якому іноземна мова є засобом спілкування та інтегрованою частиною екстралінгвістичної діяльності [4, с. 32]. Згідно даного положення, комунікативний характер вивчення іноземної мови проявляється у моделюванні мовленнєвих ситуацій, що є найбільш типовими у сфері міжособистісних стосунків, і у яких важливу роль відіграє комунікативно вмотивована активна поведінка учнів як суб'єктів навчання.

Слід наголосити, що комунікативний підхід реалізується також у взаємодії з соціокультурним аспектом країни, мова якої вивчається. Тобто учні завоюють національну специфіку, культурні традиції, сучасні реалії іншомовної спільноти, що сприяє розвитку не тільки комунікативних, але й соціокультурних, лінгвістичних компетенцій.

Розвиток стратегії сучасної іншомовної освіти передбачає розробку та впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес, але й не слід забувати про вивчення попереднього історичного досвіду, перевіреного часом, з метою використання позитивних сторін для ефективнішого оволодіння іноземними мовами. Можемо констатувати, що на даному етапі комунікативний підхід є одним з ефективних способів оволодіння іноземною мовою відповідно до потреб кожної окремої особистості. У навчальному процесі досліджуваний підхід сприяє формуванню комунікативної компетенції учнів та знімає мовні бар'єри. Водночас саме комунікативний підхід є основою для міжкультурної комунікації, дозволяє порозумітися носіям різних мов та культур.

Перспективними напрямками досліджень є вивчення застосування комунікативного підходу із залученням новітніх інформаційних технологій для більш ефективного вивчення іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гулей М. Мовна політика та становлення мовної освіти у Франції / М. Гулей // Історія педагогіки. Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2010. – Спецвипуск 5. – С. 287–299.

2. Григорьева И. Ф. Непроизвольное запоминание как одно из условий оптимизации усвоения речевого материала в рамках коммуникативного метода / И. Ф. Григорьева. – М. : Просвещение, 1985. – 127 с.
3. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – М. : Дрофа, Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 431 с.
4. Маслыко А. Е. Коммуникативная методика обучения иностранным языкам как способ реализации Программы Совета Европы «Language learning for European citizenship» / А. Е. Маслыко. – Минск, 1998. – 224 с.
5. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Рус. яз., 1989. – 276 с.
6. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С. Ф. Шатилов. – М. : Просвещение, 1986. – 103 с.
7. Cuq J.-P. Cours de didactique du français langue étrangère et seconde / J.-P. Cuq, I. Gruca. – Grenoble : Presses Universitaires de Grenoble, 2002. – 335 p.
8. Puren Ch. Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues / Ch. Puren. – Paris : Nathan-CLE International, 1988. – 302 p.